

คติความเชื่อในพระตำราไหว้ครู โขนละครฉบับคุณครูทองสุข ทองหลิม*

The Beliefs Found on Mr.Thongsook Thonglim's the Khone and Lakon
Textbooks of Wai-Kru

นายวีรพล ดิษเกษม**

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยคติความเชื่อในพระตำราไหว้ครู โขนละครฉบับคุณครูทองสุข ทองหลิม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์คติความเชื่อส่วนพิธีกรรม และส่วนองค์ประกอบพิธีกรรมใน พระตำราไหว้ครู โขนละครฉบับคุณครูทองสุข ทองหลิม โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับ พิธีไหว้ครู โขนละคร และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญพิเศษแบบเจาะลึก เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ หาบทสรุปถึงคติความเชื่อ

ผลการศึกษาพบว่าคติความเชื่อในพระตำราไหว้ครู โขนละครฉบับคุณครูทองสุข ทองหลิม เป็นระบบคติความเชื่อประเภทลัทธินับถือเทพเจ้า หรือเทวนิยม ซึ่งมีรากฐานทางคติความเชื่อมาจากศาสนาพราหมณ์ คือ การบวงสรวงบูชาเพื่อให้เทพเจ้าพึงพอใจ และประทานพรให้ผู้บูชาตามความประสงค์ ทั้งยังผสมผสานอิทธิพลคติความเชื่อในพระพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้จากกรกล่าวบทนมัสการพระรัตนตรัยก่อนการกล่าวบทอัญเชิญเทพเจ้าต่างๆ เสมอ จากคติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ และคติความเชื่อของพระพุทธศาสนาได้มีการผสมผสานมีการปรับให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของสังคมไทย เช่น เครื่องบูชากระยาบวชสังเวช ล้วนเป็นของในท้องถิ่นหาได้ไม่ยากในประเทศไทย เป็นต้น คติความเชื่อในพระตำราไหว้ครู โขนละคร ฉบับคุณครูทองสุข ทองหลิมจึงเป็นคติความเชื่อที่ผสมผสานระหว่างคติความเชื่อในศาสนาพราหมณ์และคติความเชื่อในพระพุทธศาสนา มีพัฒนาการมาเป็นรูปแบบที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน คติความเชื่อต่างๆ ในพระตำราไหว้ครู เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความหมายในการศึกษาเล่าเรียน เป็นขวัญกำลังใจให้ประสบความสำเร็จในการศึกษาและเป็นสิริมงคลคุ้มครองป้องกันภัยต่างๆ แก่ผู้เรียนวิชานาฏศิลป์ไทยหรือนาฏศิลป์

พิธีไหว้ครู โขนละครมีความสำคัญในวิชานาฏศิลป์ไทยเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นพิธีกรรมที่แสดงออกซึ่งความกตัญญูกตเวทีของศิษย์ต่อครูอาจารย์และเป็นการส่งเสริมให้ศิษย์รุ่นต่อไป รู้สึกกตัญญูกตเวทีต่อครูอาจารย์ด้วย ทั้งยังเป็นขวัญกำลังใจและความเชื่อมั่นแก่ศิษย์ ในการ เพียรพยายามศึกษาวิชานาฏศิลป์ เป็นการตรวจสอบและทบทวนท่ารำต่างๆ ให้มีความถูกต้องสมบูรณ์เป็นมาตรฐาน และเป็นการร่วมกลุ่มทางสังคม (นาฏศิลป์) ทำให้เกิดพลังในการ สร้างสรรค์และพัฒนาวิชานาฏศิลป์ ซึ่งถือว่าเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติให้ยืนยงต่อไปด้วย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้พบข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยเรื่องพิธีไหว้ครู โขนละครในโอกาสต่อไป ดังนี้ คือ ควรมีการตรวจชำระพระตำราไหว้ครู โขนละครฉบับคุณครูทองสุข ทองหลิม

* บทความวิทยานิพนธ์

** มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

ให้ถูกต้องตามหลักภาษาศาสตร์ ควรมีการศึกษาวีจยพระตำราไหว้ครู โขนละคร สายพิริ์หลวงและสายพิริ์ราษฎร์ เพื่อหาความคล้ายคลึงและความแตกต่าง ตลอดจนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลง หรือความคงอยู่ของประเพณีไหว้ครู โขนละครตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันและควรมีการศึกษาเปรียบเทียบพิธีไหว้ครู โขนละครไทยกับการไหว้ครู (หรือประเพณีที่มีลักษณะความหมายเดียวกัน) ของนาฏศิลป์ต่างชาติ เพื่อหารากฐานทางวัฒนธรรมที่อาจมีการเชื่อมโยงทั้งแนวคิดและรูปแบบ

ABSTRACT

The study found on Mr. Thongsook Thonglim's Khone textbooks or the textbooks on drama enacting scenes from the Ramayana and Lakon textbooks or the textbooks on Thai classical drama aimed to analyze the moral precept according to the beliefs on the ritual and the main purpose of the ritual on paying respect to teachers or "Wai-Kru" in Thai language before starting the playing of the above said drama. The data were collected from the concerned documents as well as from the in-depth interview. Those of the gained data were finally brought about the conclusion of the moral precept of Mr. Thonglim's work.

From the study, it was found that the moral precept according to the beliefs of the ritual of Mr. Thonglim's Wai-Kru based on theism which originally came from Brahminism beliefs concerning the worship to please gods. The gods would then return the worship persons to fulfil their wishes. Apart from Brahma theism, the beliefs on the moral precept also included Buddhism witnessed from the paying respect to "Prarattanatrai" or the Triple Gem referring the enlightened Buddha, the Doctrine, and the Sangha before inviting other gods.

All in all, the beliefs on the Wai-Kru ritual were both mixed and adjusted in accordance with Thai Society witnessed from the offerings made to worship the gods which were things generally found in Thai rural areas.

The beliefs on the Wai-Kru ritual thus became the unique one especially the symbols that represented successful education as well as meant the protection of danger to the worship persons

The Wai-Kru ritual was so important to Thai classical-dance artists because it meant the gratitude paid to the teachers from generation to generation. Moreover it also represented high spirit and confidence to the learners of Thai classical dance to have greater attempt in learning of Thai classical dance art in order to investigate the perfection standard of each of the Thai classical dance figures. Moreover, the ritual acts as a socialization device for Thai classical dancers or artists to get together for the purpose of the creativity, the development as well as the conservation of the national art to be last long forever.

For further studies on Wai-Kru ritual, this researcher suggested that there should be:

- a revision of the rules or regulations of Mr.Thonglim's Wai-Kru ritual for more correctness on grammar rules,
- a comparative study between the Wai-Kru of governmental ceremonies and of public ones in order to find both the differences and the similarities including the finding of the factors effecting the changes of the ritual from the past to the present and

- a comparative study between Thai and other countries of the equivalent rituals to see the origin of the development in order to relate both the thought and the concept of the rituals.

ความเป็นมาและความสำคัญปัญหา

นาฏศิลป์ไทยมีพิธีกรรมในการสืบทอดที่เรียกว่า “พิธีไหว้ครู โขนละคร” ผู้เรียนจะต้องเข้าร่วมพิธีนี้และได้รับการอนุญาตให้เรียนในชั้นต่างๆ ที่เรียกว่า “การครอบครู” พิธีไหว้ครู โขนละครจึงเป็นกรอบในการจัดการนาฏศิลป์ไทยให้คงแบบแผนดั้งเดิมไว้โดยไม่เปลี่ยนแปลงมาจนถึงทุกวันนี้ คติความเชื่อต่างๆ ในพิธีไหว้ครู โขนละคร เป็นคติความเชื่อที่เป็นนามธรรมแต่ได้นำมาสื่อให้เห็นได้เป็นรูปธรรมในพิธีกรรม

วิธีการประกอบพิธีไหว้ครู ลำดับการครอบครูได้ถูกบันทึกในพระตำราไหว้ครู โขนละคร และได้สืบทอดมาเป็นช่วงๆ การศึกษาพระตำราไหว้ครู โขนละครเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก เพราะครูอาจารย์ซึ่งถือพระตำราไว้มักหวงแหนมาก ย่อมไม่เปิดเผยให้ผู้อื่นได้เห็น ตลอดจนวิธีการเก็บรักษาและวิธีการถ่ายทอดพระตำราตั้งแต่ครั้งโบราณด้วย

ในการศึกษาวิจัยนี้ได้มุ่งศึกษาจากพระตำราไหว้ครู โขนละครฉบับคุณครูทองสุข ทองหลิม เพราะเป็นพระตำราที่สืบมาจากพระราชพิธี (คุณครูทองสุข ทองหลิมเป็นนาฏศิลปินกรมศิลปากร ได้รับพระราชทานครอบครูผู้ประกอบพิธีไหว้ครูฯ จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ) และถือว่าพระตำราไหว้ครู โขนละครฉบับคุณครูทองสุข ทองหลิม เป็นพระตำราไหว้ครู โขนละครสายพิธีหลวง ซึ่งมีแบบแผนและวิธีการปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานในการสืบทอดวิชานาฏศิลป์ โขนละครของกรมศิลปากรในปัจจุบัน

พระตำราไหว้ครู โขนละครฉบับคุณครูทองสุข ทองหลิม เป็นสมุดไทยว ปกหนังปิดทองคำเปลว ไม่มีลวดลายใดๆ กว้าง 11 เซนติเมตร ยาว 39 เซนติเมตร จำนวน 348 หน้า จารึกโดยอักษรไทยปัจจุบัน เนื้อหาในพระตำราประกอบด้วย 2 ส่วน คือ พิธีกรรม และองค์ประกอบพิธีกรรม

เนื้อหาส่วนพิธีกรรม ได้แก่ พิธีไหว้ครู พิธีถวายเครื่องบูชากระยาบวชสังเวท พิธีครอบครู พิธีมอบอาวุธ พิธีรำถวายมือ และการต่อทำรำเพลงหน้าพาทย์ พิธีอัญเชิญเทพเจ้ากลับ (ส่งครู) พิธีขอขมาครู และพิธีลาเครื่องบูชากระยาบวชสังเวท

เนื้อหาส่วนองค์ประกอบพิธีกรรม ได้แก่ วันที่ใช้ประกอบพิธีไหว้ครู โขนละคร หัวโขนในพิธีไหว้ครู โขนละคร เครื่องบูชากระยาบวชสังเวทในพิธีไหว้ครู โขนละคร เครื่องใช้ในพิธีไหว้ครู โขนละคร วงดนตรีไทยที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีไหว้ครู โขนละคร คุณสมบัติของครูผู้ประกอบพิธีไหว้ครู โขนละคร และการแต่งกายของครูผู้ประกอบพิธีไหว้ครู โขนละคร

ในการศึกษาวิจัยเรื่องคติความเชื่อในพระตำราไหว้ครู โขนละครฉบับคุณครูทองสุข ทองหลิมนี้ ได้ศึกษาวิจัยในเนื้อหาพระตำราทั้ง 2 ส่วน เพื่อให้ได้คติความเชื่อที่เป็นสิ่งที่เข้าใจกันถูกต้อง ทั้งยังเป็นการอนุรักษ์ขนบประเพณีพิธีไหว้ครู โขนละครไม่ให้สูญหาย และสื่อความหมายได้ถูกต้องสมบูรณ์ต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์คติความเชื่อส่วนพิธีกรรมในพระตำราไหว้ครู โขนละครฉบับคุณครู ทองสุข ทองหลิม

2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ทัศนคติความเชื่อส่วนองค์ประกอบพิธีกรรมในพระตำราไหว้ครู โขนละครฉบับคุณครูทองสุข ทองหลิม

วิธีการดำเนินการวิจัย

1 แหล่งที่มาของข้อมูล

1.1 ข้อมูลที่เป็นเอกสารจาก หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ฯลฯ

1.2 ข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในพิธีไหว้ครู โขนละคร (Participant Observation) ศึกษาข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในพิธีไหว้ครู โขนละครตลอดพิธีกรรม การไหว้ครู โขนละคร นับตั้งแต่การจัดเตรียมสถานที่ องค์ประกอบของพิธี ขั้นตอนในการประกอบพิธี โดยได้ติดตามไปร่วมในพิธีไหว้ครู โขนละครที่คุณครูทองสุข ทองหลิมเป็นครูผู้ประกอบพิธี ตั้งแต่ พ.ศ. 2536 – พ.ศ. 2541

1.3 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview) ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพิธีไหว้ครู โขนละคร (พิธีหลวง) และพิธีของคณะพราหมณ์ ได้แก่ ผู้อำนวยการด้านนาฏศิลป์และดุริยางค์ของกรมศิลปากร ครูผู้ประกอบพิธีไหว้ครู โขนละคร (พิธีหลวง) หัวหน้าคณะพราหมณ์ ฝ่ายงานพราหมณ์ กองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 ศึกษาข้อมูลจากพระตำราไหว้ครู โขนละครฉบับคุณครูทองสุข ทองหลิมทั้ง 2 ส่วน คือ พิธีกรรมและองค์ประกอบพิธีกรรม

2.2 นำเนื้อหาส่วนพิธีกรรมในพระตำราไหว้ครู โขนละครฉบับคุณครูทองสุข ทองหลิม มาวิเคราะห์ทัศนคติความเชื่อจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านนาฏดุริยางคศิลป์ไทยและผู้ทรงคุณวุฒิด้านพิธีกรรม

2.3 นำเนื้อหาส่วนองค์ประกอบพิธีกรรมในพระตำราไหว้ครู โขนละครฉบับคุณครูทองสุข ทองหลิม มาวิเคราะห์ทัศนคติความเชื่อจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบพิธีกรรม การสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านนาฏดุริยางคศิลป์ไทยและผู้ทรงคุณวุฒิด้านพิธีกรรม

2.4 นำเสนอผลการศึกษาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

บทวิเคราะห์และบทสรุป

จากการศึกษาวิเคราะห์ทัศนคติความเชื่อในพระตำราไหว้ครู โขนละครฉบับคุณครูทองสุข ทองหลิมปรากฏผลดังนี้

1. ลักษณะของทัศนคติความเชื่อในพระตำราไหว้ครู โขนละครฉบับคุณครูทองสุข ทองหลิม

ทัศนคติความเชื่อในพระตำราไหว้ครู โขนละครฉบับคุณครูทองสุข ทองหลิม เป็นระบบ ทัศนคติความเชื่อประเภท ลัทธินับถือเทพเจ้าหรือเทวนิยม (Theism) ซึ่งนับถือเทพเจ้าที่สำคัญของศาสนาพราหมณ์หลายองค์ (Polytheism) ดังที่ได้บัญญัติเทพเจ้าต่างๆ เช่น พระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหม พระอินทร์ เป็นต้น มาร่วมในพิธีไหว้ครู โขนละคร ทั้งยังมีการอัญเชิญครูที่ล่วงลับไปแล้ว โดยถือว่าเป็นเทวดา ให้มาร่วมในพิธีไหว้ครูด้วย

คติความเชื่อซึ่งเกิดจากความถินจินตนาการของมนุษย์ จนเกิดการแสดงออกทางพฤติกรรมเพื่อสื่อความหมาย และมีพัฒนาการแสดงออกให้มีความซับซ้อนมากขึ้น มีการจัดระบบระเบียบ กำหนดแบบแผนขั้นตอนที่ชัดเจนจนกลายเป็นพิธีกรรม เมื่อเป็นที่แน่นอนในแบบแผนการประกอบพิธีกรรม ก็มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อเป็นเครื่องช่วยเตือนความทรงจำอันอาจจะคลาดเคลื่อนด้วยกาลเวลาและยังเป็นแบบแผนเดียวกันในการประกอบพิธีกรรมของชนรุ่นต่อไปด้วย

พระตำราไหว้ครู โขนละครเป็นสิ่งที่บันทึกแบบแผนการประกอบพิธีไหว้ครู โขนละคร ซึ่งเป็นผลของการวิวัฒนาการเรื่องคติความเชื่อซึ่งได้กล่าวมาแล้ว พิธีกรรมจากพระตำราไหว้ครู โขนละครฉบับคุณครูทองสุข ทองหลิม จึงเกิดจากคติความเชื่อซึ่งเป็นนามธรรมอันสื่อความหมายให้เห็นและเข้าใจได้ยาก ต้องมีการแสดงออกด้วยพฤติกรรม คือ การประกอบพิธีไหว้ครู โขนละคร ดังนั้นพิธีไหว้ครู โขนละครจึงเป็นพิธีกรรมที่ถ่ายทอดคติความเชื่อให้สื่อความหมายเป็นที่เข้าใจตรงกัน ซึ่งมีผลต่อปัจเจกบุคคลและสังคมโดยรวมของสาขาวิชานาฏศิลป์

จากการศึกษาวิเคราะห์คติความเชื่อในพระตำราไหว้ครู โขนละครฉบับคุณครูทองสุข ทองหลิม พบว่า คติความเชื่อส่วนใหญ่รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์ของประเทศอินเดีย แต่มีการปรับปรุงทางด้านคติความเชื่อให้เหมาะสมกับสภาพสังคมไทย เช่น การอัญเชิญเทพเจ้าสำคัญในศาสนาพราหมณ์มาในพิธีไหว้ครู โขนละคร โดยนับถือเทพเจ้าเหล่านั้นเป็นครู หรือการมอบเครื่องกำนัลบูชาครูใน พิธีไหว้ครู โขนละครไทยกับคุรุทักษิณของนาฏศิลป์อินเดีย ซึ่งมีคติความเชื่อที่คล้ายคลึงกัน แต่จะแตกต่างในส่วนของรูปแบบและสิ่งของที่ใช้ในพิธี เป็นต้น

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าคติความเชื่อในพระตำราไหว้ครู โขนละครฉบับคุณครูทองสุข ทองหลิม มีรากฐานของคติความเชื่อที่เป็นนามธรรมมาจากศาสนาพราหมณ์และพระพุทธศาสนา ส่วนองค์ประกอบต่างๆ ของพิธีไหว้ครู โขนละครที่เป็นรูปธรรมนั้น ได้มีการปรับให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของสังคมไทย

2. คติความเชื่อส่วนพิธีกรรมในพระตำราไหว้ครู โขนละครฉบับคุณครูทองสุข ทองหลิม

เมื่อพิจารณาถึงพิธีกรรมของพิธีไหว้ครู โขนละครนั้นจักเห็นได้ว่าเป็นพิธีกรรมที่ผสมผสานทางคติความเชื่อต่างๆ คือ

คติความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ซึ่งเป็นศาสนาประเภทเทวนิยม (Theism) มีการบวงสรวงบูชาเทพเจ้าเพื่อให้เทพเจ้าพอใจ และลดบันดาลความผาสุกให้แก่ผู้บูชา (มนุษย์) ในการประกอบพิธีไหว้ครู โขนละครนั้น ครูผู้ประกอบพิธีจะกล่าวคำอัญเชิญเทพเจ้าต่างๆ ในศาสนาพราหมณ์แต่จักขึ้นต้นด้วยการกล่าวบทนมัสการพระรัตนตรัยก่อนการอัญเชิญเทพเจ้าเสมอ ดังนี้จึงเห็นได้ว่าการผสมผสานระหว่างคติความเชื่อในพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ การที่ครูผู้ประกอบพิธีไหว้ครูได้กล่าวบทนมัสการพระรัตนตรัยก่อนนั้นแสดงให้เห็นว่ายกย่องพระพุทธเจ้าให้เป็นบรมครูทั้งเทวดาและมนุษย์ตามคติความเชื่อของพระพุทธศาสนาในสังคมไทย

พิธีกรรมในพิธีไหว้ครู โขนละครเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความเคารพบูชาในพระคุณครู ความกตัญญู กตเวทิต์ ซึ่งเป็นการแสดงออกของจิตใจ แต่ในส่วนรวมของวิชานาฏศิลป์แล้ว พิธีไหว้ครูยังเป็นกลวิธีที่ทำให้เกิดการยอมรับจากสังคม กล่าวคือ การเสริมสร้างคุณค่าให้กับวิชานาฏศิลป์ที่สูงส่งขึ้น เช่น การทำให้นาฏศิลป์มีกำเนิดสืบเนื่องจากเทพเจ้า มีครูเป็นเทพเจ้า การนำสิ่งของที่ถือว่าเป็นสิริมงคลมาร่วมในการประกอบพิธีกรรมและการสมมุติสถานภาพของครูผู้ประกอบพิธีไหว้ครู ทั้งนี้เป็นส่วนสำคัญในการสร้างความเคารพศรัทธาความเชื่อมั่นทางจิตใจของผู้ร่วมในพิธี และยังเกิดพลังในการสร้างสรรค์พัฒนาในวิชานาฏศิลป์ให้เป็นที่ยกย่องในสังคมอีกด้วย

3. คติความเชื่อส่วนองค์ประกอบพิธีกรรมในพระตำราไหว้ครู โขนละครฉบับคุณครูทองสุข ทองหลิม

คติความเชื่ออันเป็นนามธรรมได้ถูกสื่อความหมายโดยองค์ประกอบต่างๆ ในพิธีไหว้ครู แสดงถึงเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้มั่นคง และเป็นเครื่องส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ สำหรับศิษย์วิชานาฏศิลป์ หรือนาฏศิลป์ ซึ่งมีคติความเชื่อ ดังนี้

วันที่ใช้ประกอบพิธีไหว้ครู โขนละคร หมายถึง การเป็นปฐมฤกษ์ในการเรียนวิชานาฏศิลป์

เทพเจ้าที่อัญเชิญมาในพิธีไหว้ครู โขนละคร ก็เปรียบเสมือนเป็นครู เป็นการเสริมสร้างคุณค่าของวิชา นาฏศิลป์ โดยมีครูเป็นมีเทพเจ้าด้วย

เครื่องบูชากระษاتวสวในพิธีไหว้ครู โขนละคร เป็นสิ่งแสดงความเคารพศรัทธา ความกตัญญู ที่ศิษย์มีต่อครู ทั้งยังเป็นสิริมงคลด้วยการประสาทพรจากเทพเจ้า (ครู) ที่ได้อัญเชิญมารับการพิธีกรรมสักการะ

เครื่องใช้ในพิธีไหว้ครู โขนละคร ที่ครูผู้ประกอบพิธีไหว้ครูมอบให้ศิษย์นั้น หมายถึง การเจริญงอกงามในสติ ปัญญา และความสิริมงคลคุ้มครองป้องกันภัยอันตราย

คุณสมบัติของครูผู้ประกอบพิธีไหว้ครู โขนละคร จะเป็นศิลปินชายที่ฝึกหัดโขนละครเป็นตัวพระหรือ ยักษ์ และต้องมีคุณสมบัติครบถ้วนตามขนบบัญญัติ ในการประกอบพิธีไหว้ครู โขนละครสายพิธีหลวงปรากฏครู ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูเป็นตัวพระทั้งสิ้น การที่คัดเลือกให้ครู ผู้ประกอบพิธีไหว้ครูต้องเป็นโขนตัวพระ นั้น เพื่อให้สามารถรำเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ในพิธีไหว้ครูได้อย่างสง่างาม ทั้งยังเป็นการสร้างความศรัทธาใน ฐานะเป็นผู้นำ (ตัวนายโรง) ให้แก่ศิษย์อีกด้วย

การแต่งกายของครูผู้ประกอบพิธีไหว้ครู โขนละคร เป็นการนุ่งห่มด้วยผ้าสีขาว ซึ่งเรียกการนุ่งห่มนี้ว่า “ นุ่งผ้าดองตะพัด ” และ “ ห่มผ้าพันตะนา ” การแต่งกายด้วยผ้าขาวนั้นแสดงถึงความสะอาดบริสุทธิ์ตามคติ ความเชื่อของศาสนาพราหมณ์

เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ประกอบพิธีไหว้ครู โขนละคร เป็นการบูชาเทพเจ้า ครูอาจารย์ ทั้งยังเป็นการแสดง ถึงการสมมุติเสด็จมาของเทพเจ้า ครูอาจารย์ที่อัญเชิญมาในพิธี และเป็นการสร้างเสริมความศักดิ์สิทธิ์เป็นกำลัง ใจให้ศิษย์ที่ร่วมในพิธี

คติความเชื่อในพระตำราไหว้ครู โขนละครฉบับคุณครูทองสุข ทองหลิม เป็นคติความเชื่อที่ได้ถ่ายทอด มาแต่ครั้งโบราณ เมื่อสังคมมีความเจริญทางด้านวิทยาการมากขึ้น คติความเชื่อจึงถูกควบคุมด้วยเหตุผล หรือ ต้องสามารถอธิบายได้ด้วยเหตุผล ดังนั้นคติความเชื่อที่มีคุณค่าก็จะต้องมีความเป็นมาและเหตุผลที่เป็นประโยชน์ ไม่ใช่เพียงแค่เชื่อด้วยความงมงาย หรือเชื่อเพราะกระทำสืบต่อกันมา เมื่อพิจารณาถึงบทวิเคราะห์คติความเชื่อทั้ง หกจากพระตำราไหว้ครู โขนละครฉบับคุณครูทองสุข ทองหลิม จักเห็นได้ว่าคติความเชื่อค้นหาความเป็นมาและ เหตุผลได้ทั้งสิ้น แต่อย่างไรก็ตามคติความเชื่อจะเกิดประโยชน์โดยสมบูรณ์ได้ก็ด้วยการศึกษาให้เกิดความเข้าใจ อย่างถูกต้อง ถ่องแท้เสียก่อน แล้วนำมาประพฤติปฏิบัติ ก็จักสมบูรณ์ทั้งในด้านการสื่อความหมาย การมีสำนึก ร่วม (พวกพ้อง) และการควบคุมความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม (นาฏศิลป์) ให้มี ทิศทางเดียวกัน เมื่อ พิจารณาให้ลึกลงไปอีก จะพบว่าคติความเชื่อยังเป็นกรอบ เป็นแนวทางในการรักษานาฏศิลป์อันเป็นวัฒนธรรม ของชาติไทยให้ดำเนินและคงรูปแบบเดิมไว้ได้มาจนถึงปัจจุบันทั้งยังสืบไปในอนาคตอีกด้วย

4. ความสำคัญและประโยชน์ของพิธีไหว้ครู โขนละครต่อวิชานาฏศิลป์ไทย

เมื่อศึกษาคติความเชื่อในพระตำราไหว้ครู โขนละครฉบับคุณครูทองสุข ทองหลิมพบความสำคัญและประโยชน์ ของพิธีไหว้ครู โขนละคร ดังนี้

4.1 เป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญูต่อบุคคลของศิษย์ต่อครูอาจารย์ และเป็นการส่งเสริมให้ ศิษย์รุ่นต่อ ๆ ไปรู้จักกตัญญูต่อบุคคลที่ต่อครูอาจารย์ด้วย

4.2 เป็นขวัญกำลังใจและความเชื่อมั่นแก่ศิษย์ ในการมุนานะศึกษาวิชานาฏศิลป์

4.3 เป็นการตรวจสอบและทบทวนทำำต่างๆ ระหว่างครูและศิษย์ ให้มีความถูกต้องสมบูรณ์เป็น

มาตรฐาน

4.4 เป็นการรวมกลุ่มทางสังคม(นาฏศิลป์) ทำให้เกิดพลังในการสร้างสรรค์และพัฒนาวิชานาฏศิลป์ซึ่งถือ
ว่าเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติให้ยืนยงต่อไปด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการตรวจชำระพระตำราไหว้ครู โขนละครฉบับคุณครูทองสุข ทองหลิมให้ถูกต้อง และสมบูรณ์
ตามหลักภาษาศาสตร์

2. ควรมีการศึกษาวิจัยพระตำราไหว้ครู โขนละคร สายพิธีหลวงและสายพิธีราษฎร์ เพื่อหาความ
คล้ายคลึงและความแตกต่าง ตลอดจนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลง หรือความคงอยู่ของประเพณีไหว้ครู
โขนละครตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

3. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบพิธีไหว้ครู โขนละครไทยกับการไหว้ครู (หรือประเพณีที่มีลักษณะความ
หมายเดียวกัน) ของนาฏศิลป์ต่างชาติ เพื่อหารากฐานทางวัฒนธรรมที่อาจมีการเชื่อมโยงทั้งแนวคิดและรูปแบบ

บรรณานุกรม

กิ่งแก้ว อรรถากร. 2525. “ลักษณะพิธีกรรมในสังคมไทย.” ใน *ไทยศึกษา*. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิ
ราช.

ทองสุข ทองหลิม. ม.ป.ป. *พระตำราไหว้ครู โขนละคร*. หนังสือสมุดไทยขาว. อักษรไทย.

บุญถือ วันทายนต์. 2539. *สังคมวิทยาศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ปรานี วงษ์เทศ. 2530. “การละเล่นและพิธีกรรมในสังคมไทย.” ใน *วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ*. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศรีศักร วัลลิโภดม. 2536. “ชีวิตวัฒนธรรมกับความเชื่อในสังคมไทย.” ใน *หนังสือมองอนาคต บทวิเคราะห์เพื่อ
ปรับเปลี่ยนทิศทางการสังคมไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

แสง มนวิฑูร (ผู้แปล) 2541. *นาฏยศาสตร์*. แปลจาก *นาฏยศาสตร์* โดย ภรตมุนี. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร :
เอ็ดดิสัน เพรสโปรดักส์.